

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมด้านการวินัยในตนเองของของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. คุณธรรม จริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเอง
 - 1.1 ความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม
 - 1.2 ความมีวินัยในตนเอง
 - 1.3 คุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง
 - 1.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับวินัย
 - 1.5 การปลูกฝัง และการสร้างเสริมความมีวินัย
2. ชุดกิจกรรม
 - 2.1 ความหมายของชุดกิจกรรม
 - 2.2 ประเภทของชุดกิจกรรม
 - 2.3 องค์ประกอบของชุดกิจกรรม
 - 2.4 การสร้างชุดกิจกรรม
 - 2.5 ประโยชน์ของชุดกิจกรรม
 - 2.6 การหาและกำหนดประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. คุณธรรม จริยธรรมด้านการมีวินัยในตนเอง

คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กันกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นการพัฒนาทางด้านความคิด ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและประเมินได้ว่าสิ่งใดไม่ดี สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ทางด้านความรู้สึก จะทำให้เกิดชื่นชมยินดีเต็มใจที่จะปฏิบัติ ในค่านิยมคุณธรรมจริยธรรมที่พึงงาม แสดงออกและทำจนเป็นกิจนิสัย นั่นคือเป้าหมายของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในขั้นสุดท้ายก็คือการปฏิบัติสิ่งเหล่านั้นเป็นกิจนิสัยด้วยความชื่นชมและมีความคิดที่ถูกต้อง

คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าส่วนใหญ่ ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่พึงงาม เป็นความปรารถนาที่ส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ และความดีที่แท้จริงต่อสังคม อันได้แก่การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องแก่สังคม จริยธรรมที่สูงสุด คือประพฤติปฏิบัติโดยยึดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ

(กรมวิชาการ, 2539, หน้า 13)

ซึ่งในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดลักษณะและพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของสมพร หลิ่มเจริญ (2537, หน้า 24) ซึ่งประกอบคุณลักษณะในเรื่องของการมีวินัยในตนเอง 8 ด้าน คือ

1. ความซื่อสัตย์ หมายถึง พฤติกรรมปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่นตามสภาพที่เกิดขึ้นทั้งต่อหน้าและลับหลัง เช่น ไม่หลอกลวง ไม่ทุจริต ไม่หาผลประโยชน์ในทางมิชอบ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และละอายเกรงกลัวต่อบาป

2. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจมุ่งมั่นที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายและติดตามผลที่ได้กระทำลงไป เอาใจใส่ มีความเพียรพยายาม ไม่ละทิ้งหรือหลีกเลี่ยงงาน พยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด ติดตามผลงานเพื่อการปรับปรุงแก้ไข และยอมรับในผลงานที่ปฏิบัติงานทั้งในด้านที่ดีและไม่ดี

3. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความกล้าในการคิด การพูด การกระทำ กล้าแสดงความคิดเห็นในการทำงานต่างๆ ด้วยความมั่นใจ ไม่ลังเลหรือหวั่นวิตกในความสามารถของตน

4. การตรงต่อเวลา หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย หรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้เสร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ ตลอดจนรู้ว่าจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรให้เหมาะสมกับเวลาและโอกาส

5. ความเป็นผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่แสดงถึงความเสียสละ มีน้ำใจ รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น มีเหตุผล ไม่ลำเอียง ปราศจากอคติใดๆ ให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้

6. ความตั้งใจ หมายถึง ความสนใจมุ่งมั่นที่จะประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น การพยายามทำการบ้านที่ครูสั่งอย่างสม่ำเสมอ การวางแผนล่วงหน้าก่อนลงมือทำ และพยายามทำให้เป็นไปตามแผน

7. การมีระเบียบ วินัย หมายถึง การประพฤติตามกฎ เกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ทั้งต่อหน้าและลับหลังโดยไม่กระทำการใดๆ ที่ขัดกับระเบียบหรือกฎเกณฑ์ของสังคมที่เป็นการไม่เหมาะสม

8. ความอดทน หมายถึง ความสามารถของร่างกาย ความคิดและจิตใจที่จะทนต่อการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จโดยไม่คำนึงถึงอุปสรรคใดๆ มีจิตใจเข้มแข็ง สามารถบังคับตนเองเมื่อเกิดความเหนื่อยอ่อนและเกียจคร้านเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมาย

1.1 ความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม

การสอนและสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมมีมากมาย ซึ่งล้วนมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการทางจริยธรรม ผู้วิจัยนำเอาหลักการ และแนวคิดเหล่านี้มาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุดกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการเลียนแบบให้เหตุผลเชิงจริยธรรม การจัดกิจกรรมตามทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ การสอนเพื่อเผชิญสถานการณ์การสอนด้วยการกระทำกระจำค่า เป็นต้น

แนวคิดของเพลโต นักจิตวิทยา ได้กล่าวถึงการสนับสนุนการศึกษาว่าเป็นการให้ความเจริญเติบโต ซึ่งต้องเน้นการอบรมจิตใจ เนื่องจากจิตใจที่ดิ่งงามนั้นเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเจริญอกงามด้านอื่นๆ และมีความเห็นว่า “คุณธรรม” มี 2 ประเภท คือ คุณธรรมทางปัญญา ซึ่งเป็นคุณธรรมสูงสุดที่ต้องอาศัยปัญญา และความเข้าใจกับคุณธรรมสังคม ซึ่งเป็นการกระทำที่ถูกต้องตามประเพณีและความเชื่อของสังคม ดังนั้นจุดหมายปลายทางของการพัฒนามนุษย์ไม่ใช่เพื่อให้รู้วิชาเท่านั้น แต่เพื่อให้เป็นคนที่สามารถกระทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เป็นคนที่มีอิสระควบคุมตนเองได้ ไม่เพียงมีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่สามารถนำทางชีวิตของตนเองได้อย่างเสรี แน่วแน่ มั่นคง

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) มีความคิดว่าการศึกษาคือกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เป็นการสร้างสม ถ้ายทอดทฤษฎี และประสบการณ์ของมนุษย์ การจัดสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ที่เหมาะสมเพื่อการอบรมบ่มนิสัยทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อพัฒนาให้บุคคลเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สิ่งผิดชอบชั่วดีได้ด้วย

ตนเอง เป็นผู้เคารพยกย่องในความดีงาม เกื้อกูลทั้งต่อสังคม ครอบครัว ประเทศชาติ มวลมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติและเป็นผู้ประพฤติความดีงามนั้น จนเกิดเป็นนิสัย (ฉันทนา จันทรบรรจง, 2541, หน้า 1-8)

แฮรี ซี. แม็คโคน (Harry C. MC Kown, 1935) ยังได้เสริมความคิดข้างต้นว่าวิธีพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมมีทั้งทางตรงและทางอ้อม การพัฒนาโดยตรง หมายถึง การพิจารณากำหนดอุดมการณ์ และคุณงามความดีที่พึงประสงค์ไว้อย่างแน่ชัด แล้วจึงพัฒนาบุคคลเพื่อให้เกิดสิ่งเหล่านั้น ส่วนการพัฒนาทางอ้อมและประสบการณ์พิเศษให้สัมพันธ์กับการสอนโดยตรง ซึ่งทั้งสองวิธีนี้ควรกระทำควบคู่กันไป

เจ.วัตคิน(J.Watkin, 1976) สรุปวิธีการพัฒนาคุณธรรมมี 4 ทางเลือก

1. ปล่อยให้เรียนรู้เอง
2. จัดโอกาสให้ค้นเองโดยทำค่านิยมให้กระจ่าง
3. สอนให้ใช้กระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม
4. สอนชุดของค่านิยมและการให้การปฏิบัติควบคู่ไปกับสิ่งที่สอน

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในผู้เรียน นั้นจำเป็นต้องให้ความรู้ ความเข้าใจพร้อมๆ ไปด้วยประสบการณ์การเรียนการสอน และฝึกปฏิบัติ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นกระบวนการ ช่วยให้เกิดการพัฒนาในทุกด้านอย่างแท้จริง

กระบวนการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม

การปฏิรูปการเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ครูผู้สอนมีกระบวนการสอนหลายแบบ ในที่นี้ขอเสนอ กระบวนการสอนแบบ “บูรณาการคุณธรรม” อันเป็นกระบวนการที่ผู้เขียนนำเสนอในโครงการครุต้นแบบ ปี 2544 มาแล้ว ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณธรรม มีดังนี้ คือ

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

เป็นขั้นที่ครูผู้สอนจะต้องกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความสนใจโดยการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เช่น แถบบันทึกเสียง วีดิทัศน์ การอภิปรายประเด็นคำถามต่าง ๆ ภาพข่าว ภาพการ์ตูน ภาพปริศนา การเล่นเกม ฯลฯ ที่สัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับหัวข้อเรื่องที่สอนหรือสาระในบทเรียนได้

ขั้นเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้

เป็นขั้นที่ผู้เรียนและผู้สอนจะต้องสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเรื่อง ที่เรียน โดยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียน หรือให้ผู้เรียนได้เรียนจากแหล่งเรียนรู้โดยตรง เช่น การจัดทัศนศึกษา การให้นักเรียนรับทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะ ทางคุณธรรมที่พึงประสงค์ เพื่อเตรียมการจัดกิจกรรมให้ผสมผสานกับคุณลักษณะทางคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การยอมรับมติของกลุ่ม ในขั้นนี้ นักเรียนจะต้องแบ่งกลุ่มเพื่อ เตรียมการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่ม หรือ กระบวนการที่เหมาะสม มาใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน

ขั้นดำเนินกิจกรรม

เป็นขั้นที่นักเรียนนำเสนอกิจกรรมของตนเองโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ โดยมีกิจกรรมที่พัฒนาความคิด ทักษะต่าง ๆ ตามศักยภาพของนักเรียนเป็นรายบุคคล และ รายกลุ่มโดยให้นักเรียนมีกิจกรรมที่แสดงออกถึงคุณลักษณะทางคุณธรรมที่พึงประสงค์ ครูสังเกต พฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล และสังเกตคุณลักษณะทางคุณธรรมที่พึงประสงค์ เช่น นักเรียนแสดงกิจกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน - ราษฎร ทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย จากกลุ่มหรือไม่

ขั้นสรุปและวิเคราะห์

เป็นขั้นที่นักเรียนในชั้นช่วยกันสรุปผลงานหรือองค์ความรู้จากการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ นักเรียนร่วมกันอภิปรายผลที่เกิดจากการกระทำกิจกรรมเรื่อง ที่นักเรียนได้ศึกษา สรุปสาระ ความรู้ และนักเรียนสามารถวิเคราะห์การทำกิจกรรมของนักเรียนที่แสดงถึงคุณลักษณะทาง คุณธรรมด้านต่าง ๆ ที่สังเกตได้จากการกระทำกิจกรรมของนักเรียน ในขั้นนี้ครูให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ผลงาน และตรวจสอบความถูกต้องของผลงานนักเรียน

1.2 ความมีวินัยในตนเอง

การที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองนั้น ต้องมีการพัฒนาทรัพยากรของประเทศ มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุด และการพัฒนาทรัพยากรนั้นเรื่องที่สำคัญที่ควรพัฒนาคือ เรื่องของวินัย เพราะวินัยทำให้มนุษย์ทุกคนมีคุณภาพ การอยู่ร่วมกันต้องอาศัยวินัยช่วยให้สังคม มีระเบียบและสงบสุข วินัยจึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นที่ต้องการของทุกสังคม

ความหมายของความมีวินัยในตนเอง

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของวินัยว่า คือ การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ กล่าวคือการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมยอมรับว่าดี หรือเหมาะสมนั่นเอง

วินัย แปลว่า กฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความเรียบร้อย สวยงามในสังคม คนไทยยังขาดวินัย โดยเฉพาะความมีวินัยในตนเอง ขาดความสำนึก ความรับผิดชอบในหน้าที่ ฉะนั้น เราจึงต้องฝึกตนเองให้เป็นคนที่มีวินัย ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ของโรงเรียนของบ้านของสังคม ถ้าทุกคนเป็นคนมีวินัย จะทำอะไรก็สำเร็จ วินัยต้องเริ่มที่บ้านแล้วมาเพิ่มเติมที่โรงเรียน จะทำให้เราเป็นคนรู้จักหน้าที่ มีวินัย ประเทศชาติจะเจริญก็ตรงที่ประชาชนเป็นคนมีวินัยนั่นเอง มีวินัยเรื่องการเรียน การทำงาน แม้กระทั่งวินัยด้านการเงิน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงความหมายของวินัยไว้ว่าวินัยเป็นการจัดสรรโอกาส ทำให้ชีวิตและสังคมมีระบบระเบียบ และมีโอกาสเกิดขึ้น ทำให้ทำอะไร ได้คล่องดำเนินชีวิตได้สะดวก ดำเนินกิจการได้สะดวก ถ้าชีวิตและสังคมไม่มีระเบียบ ไม่เป็นระบบ ก็จะไม่สูญเสียโอกาส ในการที่จะดำเนินชีวิตและทำกิจการของสังคมให้เป็นไปด้วยดี ตลอดจนทำให้การพัฒนาได้ผลดี

กรุณา กิจขันธ์ (2517, หน้า 6) ได้อธิบายค่านิยมของวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์ หรือพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง แม้ว่าจะมีสิ่งเร้าจากภายนอก เช่น บุคคลอื่น หรือสิ่งเร้าภายในตนเอง เช่น ความปรารถนา มาเป็นอุปสรรคก็ตาม ก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มุ่งหวังไว้

วิวัฒน์ อิศวาณิชย์ (2523, หน้า 8) ให้ความหมายของวินัยในตนเองไว้ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมตนเอง โดยการสำนึกด้วยตนเอง ซึ่งพฤติกรรมของวินัยในตนเองประกอบด้วย ความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ ความอดทน ไม่กังวลใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเห็นใจ ไม่เกรงใจโดยปราศจากเหตุผล มีความตั้งใจจริง มีความรู้สึกผิดชอบ รวมทั้งมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามระเบียบของสังคมด้วย

บัณฑิตา ศักดิ์อุดม (2523, หน้า 11) ได้สรุปความหมายของวินัยในตนเองว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมตนเองทั้งอารมณ์และพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่ตนเองต้องการ แม้จะมีสิ่งเร้าจากภายนอก เช่น บุคคลอื่นหรือสิ่งเร้าจากภายใน เช่น ความปรารถนา มาเป็นอุปสรรคขัดขวางก็ตาม ก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปตามที่ตนเองได้ตั้งใจไว้ รวมไปถึงการรู้จัก

กาลเทศะ ไม่กระทำการใดๆ อันก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อตนเองและผู้อื่น สนใจและเอาใจใส่ต่อสังคมปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม

พนัส หันนาคินทร์ (2524, หน้า 248) ได้ให้ความหมายของการมีวินัยในตนเองว่า หมายถึง การรู้จักปกครองตนเอง กระทำตามระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2526, หน้า 186) ได้กำหนดไว้ว่า เป็นการควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุขในชีวิตตนเองและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

สุโท เจริญสุข (ม.ป.ป., หน้า 288) ได้สรุปว่าผู้ที่วินัยในตนเองนั้นควรมีลักษณะเด่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ที่มีความสามารถนึกคิดดี กระทำออกมาดี ประณีตเรียบร้อย
2. ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง
3. มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมาในการพูดการกระทำ
4. มีความรักและเมตตาสงสารต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ด้วยกัน
5. มีความรับผิดชอบสูง ไม่ปล่อยปละละเลยในกิจการงานของตนและส่วนรวม
6. มีความเคารพเชื่อฟังในเหตุผล ไม่เอา رأดเอาเปรียบผู้อื่น

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523, หน้า 2-3) ได้ให้ความหมายของ วินัยแห่งตนว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการที่จะให้รางวัลตนเอง เมื่อตนทำดีและลงโทษตนเองเมื่อทำชั่ว ซึ่งหมายถึงความสามารถในการควบคุมตนหรือความสามารถที่จะยับยั้งเป็นตัวของตัวเอง

จากคำจำกัดความของคำว่า วินัยในตนเอง ดังที่ได้ให้คำนิยามไว้จากกล่าวได้ว่า ความมีวินัยในตนเองเป็นคุณสมบัติที่ดีงาม ที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถที่จะแสดงออกมาได้ทั้งอารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากสามัญสำนึกจากภายในจิตใจที่ได้รับการอบรม ปลูกฝัง ซึมซาบของมนุษย์ในสังคมด้วยความสมัครใจและมีความมุ่งมั่นที่จะกระทำในสิ่งที่ดี ซึ่งประกอบไปด้วยความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง มีความเมตตา ใจกว้าง มีเหตุผล มีความกล้า เชื่อมมั่นในตนเอง มีความอดทน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะติดตัวในแต่ละบุคคลอย่างถาวร

1.3 คุณลักษณะของผู้ที่มีความมีวินัยในตนเอง

กรรณา กิจขยัน (2517, หน้า 21) ได้สรุปเกี่ยวกับความมีวินัยแห่งตนไว้ว่า บุคคลที่มีความมีวินัยแห่งตน จะมีคุณลักษณะและพฤติกรรมดังนี้

1. มีความรับผิดชอบ
2. เชื้อมั่นในตนเอง
3. มีความรู้สึกที่รับผิดชอบ
4. ไม่กังวลใจ
5. มีความตั้งใจจริง ใจคอมั่นคง
6. มีลักษณะความเป็นผู้นำ
7. มีความซื่อสัตย์ จริงใจ มีเหตุผล
8. กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ
9. มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และไม่เกรงใจโดยปราศจากเหตุผล
10. มีความอดทน

วิภาหิวัน มูลสถาน (2523, หน้า 33) สรุปว่า บุคคลที่มีความมีวินัยในตนเอง ควรจะมีลักษณะและพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. มีความรับผิดชอบ
2. เชื้อมั่นในตนเอง
3. มีความรู้สึกที่รับผิดชอบ
4. ไม่กังวลใจ
5. มีความตั้งใจจริง
6. มีลักษณะความเป็นผู้นำ
7. มีความซื่อสัตย์ จริงใจ
8. มีเหตุผล
9. กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ
10. เคารพในสิทธิของผู้อื่น
11. ทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม
12. มีความอดทน
13. มีความเชื่ออำนาจภายในตน (Internal Control)
14. มีลักษณะมุ่งอนาคต (Future Orientation)

วิวัฒน์ อัครวณิชช์ (2523, หน้า 3) ได้สรุปว่า บุคคลที่มีวินัยในตนเอง จะมีพฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ความเป็นผู้นำ
2. ความรับผิดชอบ
3. ความอดทน
4. ความไม่กังวล
5. ความเชื่อมั่นในตนเอง
6. ความเห็นใจ ไม่เกรงใจ โดยปราศจากเหตุผล
7. ความตั้งใจ
8. ความรู้สึกรับผิดชอบ
9. ความเชื่ออำนาจภายในตนเอง

ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2525, หน้า 6) ได้สรุปไว้ว่า พฤติกรรมของควมมีวินัยในตนเอง มีทั้งหมด 11 กลุ่ม ดังนี้

1. ความเชื่ออำนาจภายในตนเอง
2. มีความเป็นผู้นำ
3. มีความรับผิดชอบ
4. ตรงต่อเวลา
5. เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น
6. มีความซื่อสัตย์ สุจริต
7. รู้จักหน้าที่ และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
8. รู้จักเสียสละ
9. มีความอดทน
10. มีความตั้งใจ เพียรพยายาม
11. ยอมรับผลการกระทำของตน

จากคุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเองที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า บุคคลที่มีวินัยในตนเองควรประกอบด้วยพฤติกรรมที่สำคัญ ดังนี้ คือ

1. มีความซื่อสัตย์
2. ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ลักษณะความเป็นผู้นำ ผู้ตาม

4. ความตั้งใจ
5. ความรับผิดชอบ
6. มีความตรงต่อเวลา
7. การมีระเบียบ วินัย
8. มีความอดทน

1.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับวินัย

การควบคุมตนเองหรือความมีวินัยในตนเองมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของความรู้สึกผิดชอบ หรือ มโนธรรม (Conscience) และพัฒนาการของจริยธรรม (Moral Concepts) อย่างมาก ถ้าบุคคลใดมีความรู้สึกผิดชอบเข้มแข็งจะไม่ทำผิดแม้ในที่ลับตาผู้อื่น การพัฒนาของความรู้สึกผิดชอบนี้เริ่มตั้งแต่วัยเด็กเล็ก เด็กจะเรียนรู้จากพ่อแม่ว่าควรประพฤติตนอย่างไร นอกจากนั้นทัศนคติของพ่อแม่จะแสดงให้เห็นว่าอะไรเป็นค่านิยม (Value) ของพ่อแม่ และจากการที่เด็กได้เรียนรู้ตนเองกับพ่อแม่ เด็กจะรับเอาค่านิยมจากพ่อแม่ของตน ภายหลังจึงมีค่านิยมและมาตรฐานความคิดของผู้อื่นปนมาด้วย เด็กที่อยู่ในวัยเริ่มเข้าเรียนมีค่านิยมแล้ว เมื่อทำบางสิ่งบางอย่างลงไปจะเกิดความไม่สบายใจ บางสิ่งทำแล้วเกิดความภูมิใจคุณสมบัติที่สำคัญของความรู้สึกผิดชอบ คือสามารถทำงานโดยที่เจ้าตัวไม่ปรารถนา โดยทำให้เกิดความรู้สึกผิดหรือละอายใจ

เพียเจต์ แบ่งความเจริญงอกงามทางด้านจริยธรรมออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. อายุ 7-8 ปี การตัดสินใจในใจของจริยธรรม ขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้ใหญ่ ยึดความคิดเห็นของผู้ใหญ่เป็นสิ่งถูกต้อง
2. อายุ 8-11ปี นำสิทธิและความต้องการของผู้อื่นมาในการตัดสินใจปัญหาจริยธรรมด้วย
3. อายุ 11-12 ปี ใช้เหตุผลประกอบการพิจารณาเพื่อให้เกิดความยุติธรรมมากขึ้น (Equalitarian Moral)

จากการแบ่งของเพียเจต์นี้ จะเห็นว่าบุคคลที่มีความสามารถใช้เหตุผลด้วยตัวเอง ถ้าเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะทางจริยธรรม (Moral Maturity) และบุคคลจะมีความสามารถดังกล่าวเมื่ออายุประมาณ 12 ปี ขึ้นไป

การพัฒนาความรู้สึกผิดชอบซึ่งเป็นหนทางให้บุคคลเกิดการควบคุมตนเองจากภายในหรือเกิดวินัยในตนเองเป็นกระบวนการแบบค่อยเป็นค่อยไป ต้องอาศัยการแนะนำอบรมสั่งสอนจากผู้อื่นแต่เยาว์วัย เด็กจะพัฒนาบังคับตัวเองได้โดยได้รับอย่างดีในวัยเด็ก ให้เขาเข้าใจบทบาท

ของสังคม และจากการดูแลแบบและเลียนแบบอย่างปฏิบัติกัน จะทำให้เด็กสามารถตระหนักถึงความจำเป็นในการทำตามสังคม เด็กจะได้รับความรู้เหล่านี้ไม่เฉพาะจากผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ได้รับจากเพื่อนของเขาด้วย พ่อ แม่ ครู และผู้ใหญ่อื่นๆ อาจจะเป็นผู้ที่ให้บทเรียนที่ดีแก่เด็กในการพัฒนาการบังคับตนเอง และในขณะเดียวกันก็อาจจะยับยั้งการพัฒนานั้น ถ้าหากบุคคลเหล่านี้ไม่ได้สร้างบรรยากาศของความรักและช่วยเหลือเด็ก หรือมีการคาดหวังเอาากับเด็กมากเกินไป ฝึกวินัยเข้มงวดเกินไปจนขาดความเข้าใจต่อความรู้สึกของเด็ก ซึ่งกลับกลายเป็นการสร้างปัญหาให้กับเด็ก จะเห็นได้ว่า พ่อ แม่ เพื่อน ครู ผู้อื่น และสังคมแวดล้อม เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องของกับพัฒนาการเกิดวินัยในตนเองของเด็กมาก

1.5 การปลูกฝัง และการสร้างเสริมความมีวินัย

การสร้างวินัยเป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะทำให้บุคคลมีวินัย นั้นแสดงให้เห็นว่าสังคมจะมีความสุข และเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จของการที่เป็นการพัฒนาประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับ การที่สมาชิกในสังคมได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดขึ้น การทำงานใดๆ ที่ขาดระเบียบวินัยแล้วย่อมทำให้ผลงานที่ได้ไม่ดีเท่าที่ควร

สิทธิชัย ภูตานิติ (2529, หน้า 82) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปลูกฝังระเบียบวินัยว่า ความมีระเบียบของสมาชิกในครอบครัวหรือประชาชนในชาติเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัย ทั้งจากสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา สอดคล้องกับ สุชา จันทน์เอม และ สุรางค์ จันทน์เอม (2515, หน้า 153) ว่า วินัยเป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใจ เป็นสิ่งที่พร้อมที่จะทำตามระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์เป็นแนวทางยึดถือสำหรับบุคคลที่อยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากในสังคม ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่ สังคมทุกระดับจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยอยู่ในสังคม จะเห็นว่ระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์มีความสำคัญอย่างมากในสังคม จึงควรวางพื้นฐานด้านระเบียบวินัยกับบุคคลในสังคมตั้งแต่เด็กเริ่มจากโรงเรียนระดับประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษาเพื่อหล่อหลอมพฤติกรรม และบุคลิกภาพของเด็กให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ

เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์ (2527, หน้า 72) ได้เสนอแนะว่า วินัยที่จะปลูกฝังควรเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับคนในชาตินั้น ถ้าแยกออกแล้ว น่าจะมีด้วยกัน 2 ส่วน คือ วินัยในตนเอง และวินัยในส่วนรวม นอกจากนี้ ทวี ก่อแก้ว และอบรม สนิทपाल (2517, หน้า 93-95) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับครูในการสร้างระเบียบวินัยว่า ในการสร้างระเบียบวินัยให้แก่เด็กนั้น ครูควรดำเนินการดังนี้

1. ควรจะสร้างวินัยตามพัฒนาการของเด็ก หมายความว่า ครูควรจะรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล เข้าใจถึงสาเหตุที่เด็กแสดงออกมา ทั้งนี้เพราะเด็กย่อมประพฤติตัวตามประสบการณ์

และความเจริญเติบโตทางวุฒิภาวะของตนในระยะหนึ่งๆ หน้าที่ของคุณคือ พยายามสังเกตความต้องการของเด็กพยายามเข้าใจวิธีหาเหตุผลของเด็ก ช่วย引导孩子หาวิธีการที่สังคมเห็นชอบไปใช้ในการทำงานให้สำเร็จ และชี้ให้เด็กเห็นจุดประสงค์ที่ดีของการทำงาน หรือช่วยให้เด็กเห็นประโยชน์ของวิธีการอื่นๆ นอกเหนือไปกว่าวิธีการที่เด็กใช้

2. คุณควรสร้างวินัยในสิ่งที่เด็กสามารถปฏิบัติได้ และเป็นประโยชน์จริงๆ ไม่ใช่แค่เพียงแนะนำอย่างเดียวเท่านั้น คุณต้องติดตามผลด้วย ฉะนั้นคุณควรคำนึงถึงวัยที่บุตรประสพจะให้ได้ดีมีขึ้นนั้น เด็กสามารถปฏิบัติจริงๆ ได้หรือไม่ เพราะถ้าเด็กไม่สามารถกระทำได้แล้วก็จะทำให้เด็กไม่สบายใจ และขัดแย้งคำสั่งของคุณ ซึ่งเราจะสร้างวินัยให้เด็กได้ยาก

3. การสร้างวินัยที่ดี คุณควรพยายามหลีกเลี่ยงการตีเยินโยใช้วิธียกยอ หรือชมเชย จากการศึกษาค้นคว้าของนักจิตวิทยา เด็กจะเรียนได้ดีเมื่อครูยกยอ ชมเชย แต่ตรงกันข้ามถ้าเด็กได้รับการเยาะเย้ยตีเยินจะทำให้เด็กเรียนช้าลงกว่าเดิม เมื่อเรากล่าวถึงงานของเด็กในส่วนที่ทำได้ดี จะทำให้เด็กมีกำลังใจอันเป็นแรงทางตรงให้เด็กปฏิบัติงานนั้นได้ดียิ่งขึ้น ฉะนั้นในการที่จะให้เด็กเกิดวินัยที่ดีนั้นคุณควรจำไว้ว่า เมื่อทำงานร่วมกับเด็กอย่าพยายามตีเยินผลงานของเด็ก

4. การสร้างวินัยที่ดีได้นั้น คุณต้องมีสติอารมณ์ดี เยือกเย็นสุขุม ไม่เป็นคนโกรธง่าย หรือมีอารมณ์หงุดหงิด หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ความเกรี้ยวกราดไม่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในการสร้างวินัยที่ดี ฉะนั้นคุณควรพูดอย่างนุ่มนวล อย่างท่าทางเรียบๆ ย่อมได้ผลดีกว่า

5. การไว้ใจ และนับถือสติปัญญาของคนอื่น เป็นหลักอีกประการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้มีวินัยที่ดี ตามธรรมชาติเด็กๆ ย่อมมีความสามารถ และเจตคติในการคิดหาเหตุผลอยู่บ้างแล้ว คุณจึงควรแต่แนะนำให้เขาใช้ความสามารถ และประสบการณ์เพิ่มให้ดีขึ้น เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดอย่างเต็มที่ อันเป็นวิธีที่จะปลูกฝังให้เด็กเกิดการบังคับตัวเอง และควบคุมตนเอง

6. การสร้างวินัยที่ดีได้นั้นคุณต้องเป็นกันเองกับเด็ก ห้องเรียนแต่ละห้องควรให้เด็กมีความรู้ว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คุณต้องพยายามให้เด็กมีโอกาสแสดงตนว่าเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกทั้งหมด คุณพยายามชักนำให้เด็กแต่ละคนยอมสละความปรารถนาส่วนตัว เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับเด็กในบางโอกาส เช่น ทางด้านกีฬา การรับประทานอาหาร และโรงเรียนควรจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วย

7. ประชาธิปไตยย่อมมีรากฐานจากความเคารพนับถือ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่เลือกเพศ ชั้น วรณะ และผิวพรรณ

สุโท เจริญสุข (ม.ป.ป., หน้า 69-70) ได้กล่าวถึงบทบาทของคุณครูในการสร้าง

ระเบียบวินัย ไว้ดังนี้

1. ครูจะต้องเต็มใจ และพร้อมช่วยเหลือเด็ก ยินดีให้คำแนะนำตักเตือนไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย และรู้วิธีการศึกษาเด็ก เข้าใจเด็กเป็นรายบุคคลอย่างดี
2. จัดสภาพของโรงเรียน ห้องเรียนให้น่าอยู่ น่าเรียน สะอาดเรียบร้อย มีอุปกรณ์ครบครัน
3. จัดวางระเบียบวินัยร่วมกันกับนักเรียนเสมอ ไม่ทำตามใจครูฝ่ายเดียว
4. จัดหาหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนตามวุฒิภาวะความต้องการ ความสนใจ
5. เปิดบริการแนะแนวชั้นในโรงเรียน เพื่อช่วยเด็กที่มีปัญหา
6. ครูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็กตลอดเวลา
7. ส่งเสริมให้เด็กหัดปกครองตนเองให้มากเท่าที่จะทำได้

การจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝัง และสร้างควมมีระเบียบวินัยให้เกิดแก่เยาวชนนั้นจะต้องคำนึงถึงวัยของเด็กว่ามีผลต่อวิธีการปลูกฝังเป็นอย่างมาก ดังที่ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม (2520, หน้า 207-209) กล่าวถึง หลักในการอบรมเด็กว่า เด็กทารก ถึงอายุ 7 ขวบ ใช้หลักการหลบหลีกไม่ให้โดนลงโทษทางกาย เด็กวัยนี้ต้องการการควบคุมอย่างใกล้ชิดจากผู้ใหญ่ เด็กอายุ 10-12 ปี ใช้หลักการแสวงหารางวัล และการชมเชย เด็กอายุ 13 ปีขึ้นไปใช้หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ ชอบเลียนแบบการกระทำซึ่งเป็นที่นิยมชมชอบของผู้อื่น ส่วนใหญ่นั้นใช้หลักการทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม กฎหมาย และศาสนา ในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของสังคม จึงต้องใช้สติปัญญา อารมณ์ ความรู้เกี่ยวกับตนเอง และสภาพแวดล้อมที่กว้างขวาง

สวัสดี สุวรรณอักษร (2525, หน้า 217) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเสริมวินัยว่า

1. ควมมีระเบียบวินัยขึ้นอยู่กับ การศึกษาอบรมเป็นสำคัญ ต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป ควรใช้วิธีจูงใจดีกว่าบังคับ
2. การฝึกระเบียบวินัยย่อมสอดแทรก เข้าไปได้ทุกวิชาเสมอเกือบทุกวิชา
3. ควรฝึกจนเป็นนิสัย เพื่อเป็นความเคยชิน
4. ควมมีวินัยในตนเอง คือ วินัยสูงสุดที่พึงปรารถนา

ครูทุกคนต้องการให้เด็กมีวินัย ให้เด็กรู้จักควบคุมตนเองได้เอง โดยไม่ต้องให้ผู้ใหญ่คอยควบคุมดูแลอยู่ตลอดเวลา เทคนิคในการสร้างวินัยที่มี ประสิทธิภาพมากที่สุด คือ ใช้แล้วสามารถไปเสริมความยอมรับนับถือตนเองของเด็กด้วยการสร้างวินัยส่วนหนึ่ง คือ การดำเนินการ

ทันทีที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้น ให้เด็กรู้ถึงผลที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเขา การฝึกวินัยให้ได้ผลต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง มีความสม่ำเสมอในวิธีการปฏิบัติ และปฏิบัติได้ยุติธรรมกับทุกคน ความก้าวหน้าของการฝึกวินัยให้แก่เด็ก อย่างมีประสิทธิภาพจะเป็นไปอย่างช้าๆ ต้องการเวลาที่เด็กจะใช้ในการฝึกควบคุมตนเอง สูตรสำเร็จสำหรับการสร้างวินัยแบบตายตัวไม่มี มีแต่การรู้จักเลือกเทคนิคต่างๆ มาใช้ให้เหมาะกับพฤติกรรมของเด็กแต่ละคน เวลา สถานที่ และบุคลิกภาพของครูด้วย พฤติกรรมเดียวกัน เทคนิควิธีการที่ใช้ ครูคนหนึ่งอาจจะใช้ได้สำเร็จ ครูอีกคนนำวิธีการเดียวกันไปใช้กับเด็กของตนอาจไม่สำเร็จก็ได้ เพราะความถนัดเฉพาะตน ความสามารถในการแก้ปัญหาการตัดสินใจของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน เด็กมีความแตกต่างกัน ครูมีความแตกต่างกัน ผู้ปกครองมีความแตกต่างกัน สังคมของแต่ละชนชาติมีความแตกต่างกัน สูตรสำเร็จในการสร้างวินัยได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นสากลจึงไม่มีครูที่ตั้งใจจะทำงานอุทิศตน เพื่อคุณภาพของเด็กโดยแท้เท่านั้น ที่จะตั้งใจจริงจังศึกษาหาเทคนิควิธีการที่ดีไปใช้ให้เหมาะกับบุคลิกของตนและเหมาะกับเด็ก และใช้ได้อย่างถูกวิธีโดยเด็กมีความสุข ครูมีความสุข สังคมมีความสุข นำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างเด็กให้มีวินัย เพื่อจะได้เติบโตไปเป็นคนมีวินัยในสังคมต่อไป

2. ชุดกิจกรรม (Instructional package)

2.1 ความหมายของชุดกิจกรรม

ชุดกิจกรรม นั้นชื่อภาษาอังกฤษเรียกต่าง ๆ กัน ซึ่งหมายถึงชุดกิจกรรมทั้งสิ้น เช่น ชุดกิจกรรม (Instructional package) ชุดการเรียน (Learning Package, Teaching Package) หรือ ชุดการศึกษา (Instructional Kits)

ชุดกิจกรรม หมายถึง การนำสื่อประสมที่สอดคล้องกับปัญหา จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และประสบการณ์ต่างๆ ของแต่ละหน่วย ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพโดยผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ และความสามารถของตนเอง ชุดกิจกรรมประกอบด้วยคู่มือครู คู่มือนักเรียน เนื้อหา กิจกรรม สื่อประสม และเครื่องมือวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยจัดไว้เป็นกล่องหรือซองที่ครูสามารถใช้ได้ทันที (เบรื่อง กุมุท, 2524, หน้า 130)

ชุดกิจกรรม เป็นสื่อประสมที่ได้จากระบบการผลิต และนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับหน่วยหัวเรื่องและวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2523, หน้า 117-118)

ชุดกิจกรรมเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างหนึ่ง เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาและเป็นสื่อประสม ซึ่งครูนำไปใช้เป็นเครื่องชี้แนวทางที่ว่าจะจัดเป็นสื่อประสม เพราะเป็นประสบการณ์ของการเรียนรู้ที่ต้องใช้สื่อหลายอย่างระบบการผลิตที่นำสื่อการเรียนการสอนหลายๆ อย่าง มาสัมพันธ์กันและมีคุณค่าส่งเสริมซึ่งกันและกัน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสื่อประสม (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2523, หน้า 174)

ความหมายของชุดกิจกรรมมีความหมายพอสรุปได้ว่าเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อในรูปแบบต่างๆ รวมกันที่เรียกว่าระบบสื่อประสมมาใช้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา เพื่อเกิดความรู้ที่มีประสิทธิภาพ จะจัดอยู่ในแฟ้ม ซอง หรือกล่อง โดยมีจำนวนเท่ากับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละวิชา

2.2 ประเภทของชุดกิจกรรม

ประเภทของชุดกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์หรือการเรียนรู้ในโรงเรียนมักจะถูกจัดเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (เอกสารประกอบชุดวิชาการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2523, หน้า 155-221)

1. กิจกรรมในหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้น ในลักษณะที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทเรียนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียน เกิดกระบวนการในทางการคิด มีทัศนคติและค่านิยมในทางที่ดีเป็นต้น โดยผู้สอนอาจให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมก็ได้ จากนั้นจะนำกิจกรรมที่วางแผนมาปฏิบัติในห้องเรียน มีลำดับ ขั้นตอนเริ่มจาก ขั้นนำ กิจกรรม ขั้นปฏิบัติกิจกรรมและขั้นสรุปกิจกรรม กิจกรรมที่จัดขึ้นในห้องเรียนเพื่อการเรียนมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น เพลง เกม บทบาทสมมุติ เล่านิทานประกอบเรื่องการบรรยาย การสาธิต โครงงาน การเข้ากลุ่ม ใต้วาที วีดีโอ การวิเคราะห์จากสถานการณ์และประสบการณ์จริง

2. กิจกรรมเสริมสร้างหลักสูตร หมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้ดียิ่งขึ้น เพื่อช่วยพัฒนาความสามารถตลอดจนความสนใจของผู้เรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดขึ้นในโรงเรียนนั้นมีอยู่หลายชนิด เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตรเชิงวิชาการ ได้แก่ ชมรมต่างๆ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2532, หน้า 114) ได้แบ่งประเภทของชุดกิจกรรมหรือชุดการเรียนการสอน ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมประกอบการบรรยาย เป็นชุดการสอนที่มุ่งช่วยขยายเนื้อหาสาระ การสอนแบบบรรยายให้ชัดเจนขึ้น ช่วยให้ผู้สอนพูดน้อยลงและให้สื่อการสอนทำหน้าที่แทน

ชุดการเรียนการสอนแบบบรรยายนี้นิยมใช้กับการฝึกอบรมและการสอนในระดับอุดมศึกษาที่ยังถือว่าการสอนแบบบรรยายมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน

2. ชุดกิจกรรมแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุดการเรียนการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้ประกอบกิจกรรมกลุ่ม เช่น ในการสอนแบบกลุ่มศูนย์การเรียน การสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น

3. ชุดกิจกรรมการสอนตามเอกัตภาพหรือชุดการเรียนการสอนรายบุคคลเป็นชุดการเรียนการสอนที่มุ่งให้นักเรียนสามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลอาจเป็นการเรียนในโรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้ เพื่อให้นักเรียนก้าวไปข้างหน้าตามความสามารถ ความสนใจและความพร้อมของนักเรียน ชุดการเรียนการสอนรายบุคคลอาจออกมา ในรูปของหน่วยการสอนย่อยหรือโมดูล

4. ชุดการเรียนการสอนทางไกล เป็นชุดการเรียนการสอนที่ผู้สอนกับนักเรียนอยู่ต่างถิ่นต่างเวลากัน มุ่งสอนให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียน ประกอบด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์และการสอนเสริมตามศูนย์บริการการศึกษา เช่น ชุดการสอนทางไกลมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นต้น

บุญเกื้อ ควรรหาเวช (2543, หน้า 94 – 95) ได้แบ่งประเภทของชุดกิจกรรมออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ชุดกิจกรรมประกอบคำบรรยาย เป็นชุดการสอนสำหรับผู้สอนจะใช้สอนนักเรียนเป็นกลุ่มใหญ่ หรือเป็นการสอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้นักเรียนส่วนใหญ่รู้และเข้าใจในเวลาเดียวกัน มุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ชุดกิจกรรมแบบนี้จะช่วยให้ผู้สอนลดการพูดน้อยลง และใช้สื่อการสอนที่มีพร้อมอยู่ในชุดการสอนในการเสนอเนื้อหามากขึ้น สื่อที่ใช้ อาจได้แก่ รูปภาพ แผนภูมิ สไลด์ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียงหรือชุดกิจกรรมที่กำหนดไว้เป็นต้น

ข้อสำคัญก็คือสื่อที่จะนำมาใช้นี้จะต้องให้นักเรียนได้เห็นอย่างชัดเจนทุกคน ชุดกิจกรรมชนิดนี้ บางคนอาจจะเรียกว่าชุดการสอนสำหรับครู

2. ชุดกิจกรรมแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุดการสอนสำหรับให้นักเรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 5 – 7 คน โดยใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุดกิจกรรมแต่ละชุดมุ่งที่จะฝึกทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียนและให้นักเรียนมีโอกาสทำงานร่วมกัน ชุดกิจกรรมชนิดนี้มักจะใช้ในการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียน การสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น

3. ชุดกิจกรรมแบบรายบุคคลหรือชุดกิจกรรมการสอนตามเอกัตภาพ เป็นชุดการสอนสำหรับเรียนด้วยตนเองเป็นรายบุคคล คือ นักเรียนจะต้องศึกษาหาความรู้ตามความสามารถและความสนใจของตนเอง อาจเรียนที่บ้านหรือที่โรงเรียนก็ได้ ส่วนมากมักจะมุ่งให้นักเรียนได้ทำ

ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่จะเรียนเพิ่มเติม นักเรียนสามารถจะประเมินผลการเรียนด้วยตนเองได้ ด้วยชุดกิจกรรมนี้อาจจะจัดในลักษณะของหน่วยการสอนย่อยหรือ โมดูลก็ได้

จากความหมายของชุดกิจกรรมดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบของการจัดกิจกรรมที่หลากหลายมีทั้งที่จัดเป็นกิจกรรมกลุ่ม และกิจกรรมที่เป็นรายบุคคล ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องคุณธรรม จริยธรรม ด้านการมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นกิจกรรมกลุ่ม และเป็นรายบุคคล

2.3 องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

องค์ประกอบในการสร้างชุดกิจกรรมนั้นมีความสำคัญต่อการสร้างชุดกิจกรรมเป็นอย่างมาก เพราะจะเป็นแนวทางให้การสร้างชุดกิจกรรมนั้นเป็นไปอย่างมีระบบและสมบูรณ์ ในตัวเอง ซึ่งทศนา เขมมณี (2543, หน้า 10 - 12) กล่าวว่าชุดกิจกรรมประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วยหมายเลขกิจกรรม ชื่อของกิจกรรมและเนื้อหาของกิจกรรม
2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรมและลักษณะของการจัดกิจกรรม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
3. จุดมุ่งหมายเป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรม
4. ความคิดรวบยอดเป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาหรือมโนทัศน์ของกิจกรรมนั้นส่วนนี้ควรได้รับการเน้นและการดูแลเป็นพิเศษ
5. สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อช่วยให้ครูทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง
6. เวลาที่ใช้เป็นส่วนที่ระบุเวลาโดยประมาณว่า กิจกรรมนั้นควรใช้เวลาเพียงใด
7. ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนที่ระบุในการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์วิธีการจัดกิจกรรมได้จัดไว้เป็นขั้นตอน ซึ่งนอกจากจะสอดคล้องกับหลักวิชาแล้วยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ครูในการดำเนินการซึ่งมีขั้นตอนดังนี้
 - 7.1 ขั้นนำ เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน
 - 7.2 ขั้นกิจกรรม เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้
 - 7.3 ขั้นอภิปราย เป็นส่วนที่ผู้เรียนจะได้มีโอกาสนำเสนอประสบการณ์ ที่ได้รับจากขั้นกิจกรรมมาวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและอภิปรายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างออกไปอีก

7.4 **ขั้นสรุป** เป็นส่วนที่ครูและผู้เรียนประมวลข้อความรู้ที่ได้จากขั้นกิจกรรมและขั้นอภิปราย นำมาสรุปหาสาระสำคัญที่จะสามารถนำไปใช้ต่อไป

7.5 **ขั้นฝึกปฏิบัติ** เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนในกิจกรรมไปฝึกปฏิบัติเพิ่มเติม

7.6 **ขั้นประเมินผล** เป็นส่วนที่วัดความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนหลังจากการฝึกปฏิบัติกิจกรรมครบถ้วนทุกขั้นตอนแล้ว โดยให้ทำแบบฝึกกิจกรรมทบทวนท้ายชุดกิจกรรม

2.4 การสร้างชุดกิจกรรม

การพัฒนาชุดกิจกรรมเป็นงานที่ละเอียดต้องอาศัยความรอบคอบ ความเข้าใจเพื่อให้ได้ชุดกิจกรรมที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนอย่างสมบูรณ์ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2523, หน้า 123) ได้ลำดับขั้นตอนในการพัฒนาชุดกิจกรรมที่สำคัญ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. **หมวดหมู่ เนื้อหา และประสบการณ์** อาจกำหนดเป็นหมวดวิชา หรือบูรณาการเป็นแบบสหวิทยาการตามที่เหมาะสม
2. **กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการสอนโดยประมาณ** เนื้อหาวิชาที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง
3. **กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนต้องถามตัวเองว่าในการสอนแต่ละหน่วย ควรให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนอะไรบ้าง แล้วกำหนดออกมาเป็น 4 -5 เรื่อง**
4. **กำหนดมโนทัศน์และหลักการมโนทัศน์ และหลักการที่กำหนดจะต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปแนวคิด สาระ และเกณฑ์สำคัญไว้** เพื่อเป็นแนวทางการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน
5. **กำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อนแล้ว** เปลี่ยนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่มีเงื่อนไขและเกณฑ์การเปลี่ยนพฤติกรรม
6. **กำหนดกิจกรรมการเรียนให้สอดคล้องจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ** เช่น การอ่าน การทำกิจกรรมตามใบงาน ตอบคำถาม เขียนภาพ เล่นเกม เป็นต้น
7. **กำหนดแบบประเมินผล ต้องประเมินผลให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม** โดยใช้แบบทดสอบอิงเกณฑ์เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากผ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้ว ผู้เรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
8. **เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้คือเป็นสื่อการสอน** ทั้งสิ้นเมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้วจัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่ นำไปทดลองหาประสิทธิภาพ เรียกว่าชุดกิจกรรม

9. หาประสิทธิภาพชุดกิจกรรม เพื่อเป็นการประกันว่า ชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์ล่วงหน้า โดยคำนึงถึงหลักที่ว่า การเรียนรู้ เป็นกระบวนการช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้บรรลุผล

10. การใช้ชุดกิจกรรม ชุดกิจกรรมที่ได้ปรับปรุงแล้วและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ที่ตั้งไว้ สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดกิจกรรม และตามระดับการศึกษา โดย กำหนดขั้นตอนการใช้ดังนี้

10.1 ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน

10.2 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

10.3 ชี้แจงประกอบกิจกรรมการเรียนรู้

10.4 ชีแจงสรุปบทเรียน ทำแบบวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัยหลังเรียน เพื่อวัด คุณลักษณะด้านจิตพิสัยที่เปลี่ยนไป

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2523, หน้า 178-181) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการการผลิตชุดการสอนไว้ ดังนี้

1. จะต้องศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาทั้งหมดอย่างละเอียดว่าสิ่งที่จะนำมาทำเป็น ชุดการสอนนั้น จะมุ่งเน้นให้เกิดหลักการของการเรียนรู้อะไรบ้างกับผู้เรียน แล้วมาแบ่งเป็น หน่วยของการเรียนการสอน ในแต่ละหน่วยนั้นจะมีหัวเรื่องย่อยๆรวมอยู่ที่จะต้องศึกษาให้ละเอียด เพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนในหน่วยอื่นๆและควรเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระให้ถูกต้องว่า อะไรเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ก่อน อันเป็นพื้นฐานของความรู้และลักษณะธรรมชาติของ วิชานั้น

2. พิจารณาตัดสินใจว่าจะทำชุดการสอนแบบใดโดยคำนึงถึงข้อกำหนดว่า ผู้เรียน คือใคร(Who, Learner) จะให้อะไรกับผู้เรียน (Give What Condition) จะทำกิจกรรมอย่างไร (Does What Activities) และจะทำได้ดีอย่างไร (How Well Criterion) สิ่งเหล่านี้เป็นเกณฑ์ กำหนดการเรียน

3. กำหนดหน่วยการเรียนการสอนโดยประมาณเนื้อหาสาระที่จะสามารถถ่ายทอด ความรู้แก่นักเรียนได้ตามชั่วโมงที่กำหนด โดยคำนึงว่าเป็นหน่วยที่น่าสนุกสนานเรียนรู้ ให้ความชื่น บานแก่ผู้เรียนหาสื่อการเรียนได้ง่าย และวิเคราะห์ให้ละเอียดว่าหน่วยการเรียนการสอนนี้แต่ละ หัวเรื่องย่อยมีความคิดรวบยอดหรือหลักการย่อยๆที่จะต้องศึกษา และดึงแก่นของหลักการเรียนรู้ มาให้ได้

4. กำหนดความคิดรวบยอดให้สอดคล้องกันหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปแนวความคิด สารและหลักเกณฑ์ที่สำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกัน
5. จุดประสงค์การเรียนรู้ ต้องให้สอดคล้องกับความคิดรวบยอด โดยกำหนดเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งหมายถึงความสามารถของผู้เรียนที่แสดงออกมาให้เห็นได้ภายหลังจากการเรียนการสอนบทเรียนแต่ละเรื่องที่จบไปแล้ว โดยผู้สอนสามารถวัดได้
6. การวิเคราะห์งาน คือการนำจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละข้อมาวิเคราะห์เพื่อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และจัดลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมถูกต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดที่กำหนดไว้
7. เรียงลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ นำกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละข้อที่ทำกรวิเคราะห์งานและเรียงลำดับกิจกรรมไว้แล้วทั้งหมดมาหลอมรวมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ขั้นที่สมบูรณ์ที่สุดเพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนในการเรียน โดยคำนึงถึงพฤติกรรมพื้นฐานของผู้เรียน (Entering Behavior) วิธีดำเนินการให้เกิดมีการเรียนการสอนขึ้น (Instructional Procedures) ตลอดจนการติดตามผลและการประเมินผลพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกมาเมื่อมีการเรียนการสอนแล้ว (Performance-Assessment)
8. สื่อการเรียนรู้ คือวัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูและนักเรียนกระทำเพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้ ซึ่งครูจะต้องทำขึ้นและจัดหาไว้ให้เรียบร้อย ถ้าสื่อการเรียนรู้เป็นของที่ใหญ่โตหรือคุณค่าที่จะต้องจัดเตรียมมาก่อนและต้องเขียนไว้ให้ชัดเจนในคู่มือครูว่าจะไปหาได้ที่ใด เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องบันทึกเสียง และพวกสิ่งที่ไม่ได้ทาน เพราะเกิดการเน่าเสีย เช่น ไข่ ไม้ พืช สัตว์ เป็นต้น
9. การประเมินผล คือการตรวจดูหลังจากการเรียนการสอนแล้วได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้
10. การทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อหาประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณารูปแบบของชุดการสอนว่าจะผลิตออกมาขนาดเท่าใดและรูปแบบของชุดกิจกรรมจะออกมาเป็นซอง แฟ้มหรือกล่อง สุดแล้วแต่สะดวกในการใช้ การเก็บรักษา และความสวยงาม การหาประสิทธิภาพของชุดเพื่อการปรับปรุงให้เหมาะสม ควรนำไปใช้ทดลองกับกลุ่มเล็กๆก่อน เพื่อการตรวจสอบข้อบกพร่องและแก้ไขปรับปรุงอย่างดีแล้วจึงนำไปทดลองใช้กับเด็กทั้งชั้น หรือกลุ่มใหญ่ โดยกำหนดขั้นตอนดังนี้

- 10.1 ชุดการสอนนี้ต้องการความรู้เดิมของผู้เรียนหรือไม่
- 10.2 การนำเข้าสู่บทเรียนของชุดนี้เหมาะสมหรือไม่
- 10.3 การประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์กับผู้เรียน และดำเนินไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้หรือไม่
- 10.4 การสรุปการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางไปสู่ความคิดรวบยอดหรือหลักการสำคัญของการเรียนรู้ในหน่วยนั้นๆ ดีหรือไม่ หรือจะต้องตรวจปรับเพิ่มเติมอย่างไร
- 10.5 การประเมินเพื่อตรวจสอบดูว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นนั้น ให้ความเชื่อมั่นได้มากน้อยแค่ไหนกับผู้เรียน

2.5 ประโยชน์ของชุดกิจกรรม

ในการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ ชุดกิจกรรมจัดเป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นการนำสื่อต่างๆ มาประกอบกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การเรียนการสอน ประโยชน์ของชุดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนการสอนมีหลายประการ

กาญจนา เกียรติประวัติ (ม.ป.ป., หน้า 174) ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของ ชุดการเรียน (ชุดกิจกรรม) ไว้ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนของครู ลดบทบาทในการบอกของครู.
2. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะสื่อประสมที่ได้จัดไว้ ในระบบเป็นการแปรเปลี่ยนกิจกรรมและช่วยรักษาระดับความสนใจของผู้ตลอดเวลา
3. เปิดโอกาสให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเอง ทำให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ พิจารณาข้อมูล ฝึกความรับผิดชอบและการตัดสินใจ
4. เป็นแหล่งความรู้ที่ทันสมัยและคำนึงถึงหลักจิตวิทยา
5. ช่วยขจัดปัญหาขาดแคลนครู เพราะนักเรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองได้
6. ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ เพราะสามารถนำไปใช้ได้ทุกเวลาและไม่ จำเป็นต้องใช้เฉพาะในโรงเรียน

เพ็ญศรี สร้อยเพชร (2542, หน้า 6) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายถอดเนื้อหา และประสบการณ์ที่สลับซับซ้อน และมีคุณลักษณะ เป็นนามธรรมสูง
2. ทำให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ทำให้นักเรียนได้ความรู้ในแนวเดียวกันไม่ว่าครูคนใดสอน

4. ช่วยสร้างความสนใจของนักเรียน เพราะชุดกิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนของตนเอง
 5. ช่วยสร้างความพร้อมมั่นใจแก่ผู้สอน เพราะสามารถหยิบไปใช้ได้ทันที ประหยัดเวลา แรงงานและรายจ่าย
 6. แก้ปัญหาในโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น
 7. ใช้ได้ทุกระดับการศึกษา
- บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543, หน้า 110) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมการเรียนแบบรายบุคคล นักเรียนได้เรียนตามความสามารถ ความสนใจตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสมของแต่ละคน
2. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู เพราะชุดการสอนช่วยให้นักเรียนเรียนได้ด้วยตนเองหรือต้องการความช่วยเหลือจากผู้สอนเพียงเล็กน้อย
3. ช่วยในการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะนักเรียนสามารถนำเอาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่
4. ช่วยลดภาระและช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจให้แก่ครู
5. เป็นประโยชน์ในการสอนแบบศูนย์การเรียน
6. ช่วยให้ครูวัดผลนักเรียนได้ตรงตามความมุ่งหมาย
7. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
8. ช่วยให้นักเรียนจำนวนมากได้รับความรู้ในแนวเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ
9. ช่วยฝึกให้นักเรียนรู้จักเคารพ นับถือ ความคิดเห็นของผู้อื่น

จากประโยชน์ของชุดกิจกรรม จะเห็นว่าชุดกิจกรรมเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาที่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการสอนได้เป็นอย่างดี เพราะชุดกิจกรรมช่วยให้สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการสอนได้เป็นอย่างดี ทั้งยังช่วยอำนวยความสะดวกให้กับครูซึ่งเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอน

2.6 การหาและกำหนดประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม

การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม เป็นการนำชุดกิจกรรมที่ผลิตขึ้นมาเป็นต้นแบบ (Prototype) ไปทดลองใช้ (Try out) ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแต่ละระบบ เพื่อการปรับปรุงให้เกิดตามเกณฑ์ที่กำหนด แล้วจึงนำไปทดลองสอนจริง (Trial run) แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุง

แก้ไขอีกครั้ง ก่อนที่จะผลิตออกมาจำนวนมาก การนำชุดกิจกรรมที่ทดลองใช้และปรับปรุงแล้วไปสอนจริงในชั้นเรียนอาจใช้เวลา 1 ภาคเรียนเป็นอย่างน้อย ซึ่งประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดควรมีลักษณะ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2540, หน้า 494-500)

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ

เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดกิจกรรมจะพึงพอใจว่า หากชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพถึงระดับนั้นแล้ว ชุดกิจกรรมนั้นก็มีความคุ้มค่าต่อการลงทุนผลิตออกเป็นจำนวนมาก

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้โดยการประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียน 2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) E_2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์)

1. ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง คือ ประเมินผลต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลายพฤติกรรม (Process) ของผู้เรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่ม และรายงานบุคคลได้แก่ งานที่มอบหมายและกิจกรรมอื่นใดที่ผู้สอนกำหนด

2. ประเมินพฤติกรรมผลลัพธ์ คือ ประเมินผลลัพธ์ (Products) ของผู้เรียนโดยพิจารณาจากการสอบหลังเรียนประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมจะกำหนดเป็นเกณฑ์ที่ผู้สอนคาดหวังว่าผู้เรียนจะเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจ โดยกำหนดให้เป็นร้อยละของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงาน และการประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมด ต่อร้อยละของผลการทดสอบหลังเรียนของผู้เรียนทั้งหมด นั่นคือ E_1 / E_2 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

วิธีประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม ทำได้ 2 วิธี

1. ประเมินโดยอาศัยเกณฑ์ การประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเป็นการตรวจสอบหรือประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม ที่นิยมประเมินจะเป็นชุดกิจกรรมสำหรับกลุ่มกิจกรรมหรือชุดกิจกรรมที่ใช้ในศูนย์การเรียน โดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน 90/90 (90/90 Standard) เป็นเกณฑ์ประเมินสำหรับเนื้อหาความรู้ ความจำ และใช้เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 สำหรับเนื้อหาที่เป็นทักษะ ความหมายของตัวเลขและเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าว มีความหมายดังนี้ คือ 90 ตัวแรกหมายถึง ค่าร้อยละของประสิทธิภาพในด้านกระบวนการของชุดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยการปฏิบัติภารกิจต่างๆ เช่น งานและแบบฝึกหัดของผู้เรียน โดยนำคะแนนที่ได้จากการวัดผลการปฏิบัติงานทั้งหลาย ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มย่อยทุกชิ้นมารวมกันและคำนวณหาค่าเฉลี่ย ส่วน 90 ตัว

หลัง นั้นหมายถึง คะแนนจากการสอบหลังเรียน (Post-Test) ของผู้เรียนทุกคน นำมาคำนวณหา ค่าร้อยละเฉลี่ย ก็จะได้ค่าตัวเลขทั้งสอง เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานต่อไป

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานนั้น จันทรชัย เตมียาคร (2533). เสนอว่าการกำหนด เกณฑ์จะเป็นเท่าใดนั้น ให้ผู้สอนพิจารณาตามความเหมาะสม แต่โดยปกติเนื้อหาที่เป็นความรู้ มักจะตั้งไว้ที่ 80/80, 85/85, 90/90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะหรือเจตคติตั้งไว้ต่ำกว่านี้ คือ 70/70 หรือ 75/75 ทั้งนี้หลังจากประเมินประสิทธิภาพแล้วผลลัพธ์ความใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งเอาไว้ ต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์เกินกว่า 2.5 %

2. ประเมินโดยเกณฑ์ที่ตั้งไว้ล่วงหน้า เป็นการประเมินด้วยการเปรียบเทียบผล การสอบของผู้เรียนภายหลังจากที่เรียนจากชุดกิจกรรมนั้นแล้ว (Post-test) ว่าสูงกว่าก่อนเรียน (Pre-test) อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ หากผลการเปรียบเทียบพบว่าผู้เรียนได้คะแนนสอบหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ก็แสดงว่าชุดกิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ วิจิตร เรื่องดงยาง. (2538, หน้า 48) ได้กล่าวถึงความเป็นที่ต้องหา ประสิทธิภาพของชุดฝึกหรือชุดกิจกรรม ไว้ดังนี้

1. เพื่อความแน่ใจว่าชุดฝึกหรือชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อความแน่ใจว่า ชุดฝึกหรือชุดกิจกรรมนั้นสามารถทำให้การเรียนการสอนบรรลุ ตามจุดมุ่งหมายที่แท้จริง

3. ถ้าจะผลิตชุดกิจกรรมออกมาเป็นจำนวนมาก การทดลองจะเป็นหลักประกันว่า ผลิตออกมาใช้ได้ มิฉะนั้นอาจเสี่ยงประมาณ เสียแรงงาน เสียเวลา เพราะผลิตออกมาแล้ว ใช้การไม่ได้

ในการสร้างชุดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นั้นผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ 75/75 เนื่องจาก เป็นชุดกิจกรรมที่เน้นทักษะที่เป็นเจตคติ และการปฏิบัติที่แสดงออกถึงการมีวินัยในตนเอง ทั้ง 8 ด้าน เพื่อให้ได้ชุดกิจกรรมที่สามารถประกันได้ว่าชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพจริงตามที่ มุ่งหวัง และเกิดผลการวิจัยที่มีคุณภาพเชื่อถือได้

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยภายในประเทศ

ทิพวัลย์ อ่อนเกตุ และคณะ (2548, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนา หนังสือการ์ตูนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า หนังสือการ์ตูน มีประสิทธิภาพ 91.28/88.52 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 75/75

และนักเรียนมีจริยธรรมด้านพฤติกรรมหลังการอ่านหนังสือการ์ตูนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สูงกว่าก่อนการอ่านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนชอบอ่านหนังสือการ์ตูนที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

ศรีอุทัย ไสทน และคณะ (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับครูเพื่อใช้สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นทั้ง 5 ชุด มีเนื้อหา ลำดับขั้นตอน สื่อและอุปกรณ์ที่ครูสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (80/80) คือ 83.82/87.31 และผลการวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัยของผู้เรียนหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการใช้ชุดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

พิศมัย ทินเต (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลักมีความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมและพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง เช่น มาโรงเรียนทุกวัน ไม่มาสาย เข้าชั้นเรียนตรงเวลา มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย และไม่ถูกฝ่ายปกครองบันทึกพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมีวินัยในตนเองดีขึ้น และจากแบบสอบถามวัดการปฏิบัติที่แสดงถึงความมีวินัย พบว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งนักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรอง มีคะแนนเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แอบราเวนเนลและดีย้ง (Abravanel and DeYoung, 1991) ได้วิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต การใช้ตัวแบบที่เป็นหุ่นมือ และการใช้ตัวแบบที่เป็นแถบเสียงนิทานตัวแบบที่เป็นวัสดุจะทำให้เกิดการเรียนแบบการแสดงกริยา ยกคิ้วหลิวตาในทารกได้หรือไม่ กลุ่มตัวอย่างเป็นทารกอายุเฉลี่ย 5-12 สัปดาห์ แบ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับตัวแบบที่เป็นวัสดุ ไม่ก่อให้เกิดการเลียนแบบ การแสดงกริยา ยกคิ้วหลิวตา แต่ตัวแบบที่มีชีวิตสามารถเพิ่มการแสดงพฤติกรรม ที่มีขึ้นเป็นประจำในทารกอายุ 5 สัปดาห์

จากเอกสารงานวิจัยที่ได้ศึกษาทั้งงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ พบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยให้ความสำคัญกับการจัดประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต พร้อมด้วยสื่ออุปกรณ์ที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหา ทำงานร่วมกันในกลุ่มและได้ฝึกฝนคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวทั้งในและนอกชั้นเรียน